

Vredesspiraal

jaargang 21 / nummer 4 / december 2025

Tegen de stroom in **Geweten boven geweld**

Dienstplicht

Nieuwe Vredesbeweging:
'Word geen kanonnenvoer'

Actie Volkel

Vrede scheppen als
antwoord op geweld

Simson

Bijbelse figuur Simson:
held of zelfmoordterrorist?

- 3** Margreet Hogeterp
Word geen kanonnenvoer
- 6** OneWorld
Geweten boven geweld anno 2025
- 8** Margreet Hogeterp
Vrede als daad: rebellie én mededogen
- 10** Ton Rullmann
Column: "Voor mijn land vechten? Dat nooit!"
- 11** Ton Rullmann
Vrede scheppen als antwoord op geweld
- 14** Jan Schaake
Veiligheid opnieuw Europees doordenken
- 16** Bram Grandia
Simson: held of zelfmoordterrorist?
- 18** Monie Doodeman
Communiceren met gevoelsmonsters
- 19** Margreet Hogeterp
Column: Huisvredebreuk in brievenbus
- 20** Vredesnieuws
- 22** Talen naar vrede:
The Teacher Who Promised the Sea
- 23** Agenda
- 24** Wij die met eigen ogen

Vredesspiraal is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

Redactie

Mark Akkerman, Héleen Broekema,
Rob van Essen, Leen van den Herik, Ton Rullmann,
Margreet Hogeterp (hoofdredacteur).

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een *abonnement* op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Losse nummers € 3,- excl. porto.

Adres

Kerk en Vrede, t.a.v. Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666, secretariaat@kerkenvrede.nl
Redactie: hogeterpg@gmail.com
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede
IBAN: NL14 TRIO 0320 3644 02

Illustraties

©Kerk en Vrede (tenzij anders vermeld)
Cover: Len Munnik

Vormgeving

Circade, Zwolle

Druk

Slimdruk, Leeuwarden

4x per jaar het laatste
vredesnieuws ontvangen?
Word lid of abonnee!

Word geen kanonnenvoer

In september ontvingen tweehonderdduizend zeventienjarigen in Nederland een ogenschijnlijk onschuldige brief van Defensie. Een QR-code. Een enquête. Een paar vragen over motivatie en inzet. De suggestie om 'na te denken over dienst aan je land'. Deze enquête is geen incident. Het is een signaal. Een testballon in een politiek klimaat waarin termen als 'verplichte dienstdtijd' en 'geopolitieke dreiging' steeds vaker klinken. De vraag lijkt niet óf jongeren worden opgeroepen, maar wanneer en hoe. Wat vinden jongeren hier zelf van?

Margreet Hogeterp

Op een herfstmiddag in Deventer, zegt Saskia (16), die op de bus staat te wachten, zonder aarzeling: "Beslist niet." Ze heeft het over de mogelijkheid om ooit met een wapen te moeten vechten. "Ik wil mensen geen pijn doen. Als ik iemand zou moeten vermoorden, kan ik zelf niet verder leven." Haar houding staat niet op zichzelf. Ook Eline (25) voelt niks voor invoering van militaire dienstplicht. "Als ik iets zou willen doen, dan als kok of verpleegkundige", zegt ze. "Het is toch gek dat de overheid in het werven van jongeren wel stuurt op defensie, maar niet op andere maatschappelijk terreinen waar ook tekorten zijn. Krijgen ze daar dan ook een enquête over?"

Zweeds model

Het idee van een enquête heeft de staatssecretaris van Defensie afgekeken van het Zweedse leger. Daar zijn jongeren en volwassenen verplicht een vragenlijst in te vullen. Aan de hand van hun antwoorden worden geïnteresseerden benaderd door het ministerie van Defensie. Dat levert ieder jaar duizenden nieuwe mensen op voor het leger. Ook op andere manieren is Defensie volop aan het werven. Bijvoorbeeld met filmpjes waarop

Tweehonderd zeventienjarigen ontvingen in september een brief van Defensie.

verveelde jongeren achter een computerscherm zichtbaar zijn. Een vrouwenstem op de achtergrond vertelt dat de onrust in de wereld toeneemt. Dan een zware voice-over: "Tijden veranderen... en dat vraagt om jou!"

Bij sommige jongeren slaat dat aan. Paula (19) deed mee aan een driedaags kamp om kennis te maken met Defensie. Het grenzen verleggen en zo jezelf en anderen leren kennen sprak haar aan en ze denkt er over om zich na haar examen aan te melden voor een baan bij de landmacht. Maar op de vraag of ze het ook doet 'om haar land te beschermen', antwoordt ze ontkennend: "Nee, totaal niet. Ik denk ook niet dat ik als beroeps-militair aan de slag wil." Anderen reageren op de reclamefilmpjes met: "Er zijn belangrijkere beroepen te bedenken waar momenteel schreeuwend tekort aan is" en: "Stop sponsors van de bodemloze put van NAVO, oorlog, defensie en wapenindustrie." Op een voetbalveld in Heerenveen echoot dit laatste sentiment door. Gosse (21): "Ik ben liever veilig bezig met mijn rechtenstudie dan dat ik bij het leger ga." Al vindt hij ook dat het land wel meer soldaten nodig heeft om ons te beschermen. En Marije (17) verwoordt het als volgt: "Wat moet ik nou bij Defensie? Ik heb weinig zin om dood te gaan. Ik wil mijn leven niet wagen, ergens op een veldje. Nee, bedankt."

Gemeenschap opbouwen

Deze jonge stemmen klinken luchtig, bijna nonchalant, maar ze verbergen een diepe, morele intuïtie: geweld is geen oplossing. Ze kiezen leven boven loyaliteit, zorg boven strijd. En in die keuze schuilt hoop. Een student uit Leeuwarden die aanwezig is bij een vredesdemonstratie zegt: "Als ik opgeroepen word, geef ik daar geen gehoor aan. Ik wil ten eerste geen bloed aan mijn handen. Ik zou niet durven om het leven van een ander mens te nemen. Bovendien: waarom zou ik vechten? Waarvoor? Ik ga niet vechten voor het grootkapitaal. Vaderland? Nee dat is voor mij niet een belangrijke reden. Vrijheid? Wat voor vrijheid is het, als ik verplicht ben om in het leger in te gaan? Dat noem ik geen vrijheid. Door actie te voeren hoop ik op lokaal niveau een gemeenschap op te bouwen. Een community. Ik wil mensen bewust maken. Wat uiteindelijk voor het grote plaatje werkt van een betere eerlijke wereld."

Mede-demonstrant Dirk-Jan (25) vult aan: “Ik denk dat mensen niet beseffen hoeveel geld er naar defensie gaat. Dat is verschrikkelijk. Want het is geld dat weggehaald wordt bij alles wat we nodig hebben om te overleven: bij onderwijs, bij zorg. Het gaat naar wapens die wij dan weer gaan gebruiken om de rest van de wereld kapot te bombarderen. Hoe gaat ons dat veiliger maken? Het kost alleen maar heel veel geld en misschien mijn leven.”

Het andere geluid

Toch zijn er ook andere stemmen te horen. Uit een onderzoek uit 2024 van *EenVandaag* bleek dat op dat moment een derde van de jongeren openstond voor een verplicht dienstjaar. De motieven varieerden: plichtsgevoel, behoefte aan structuur, maatschappelijke bijdrage. Jelle Adema (28) vindt dat vrede verdediging nodig heeft. “Dat het hier vrede is, vind ik bijzonder. Ik vind het het waard om daarvoor te vechten. Het is een randvoorwaarde voor alle andere discussies die we in dit land hebben. Je kan wel eindeloos discussiëren over het milieu of de zorg, maar als Poetin of een andere buitenlandse agressor binnenvalt, dan

heb je daar niet zoveel meer aan.” Toch maakt zelfs hij een onderscheid. Hij zou bij de techniek willen: sleutelen, bouwen, niet schieten. Een ander vindt: “De Verenigde Staten zijn nog steeds onze bondgenoot, maar ze zeggen: jullie moeten het zelf maar gaan regelen. Je ziet welke consequenties dat heeft. Dus we hebben mensen nodig die ons defensieapparaat gaan bemannen en klaar staan voor de dreigingen die er nou eenmaal zijn in deze wereld.”

Hypocrisie

Voor veel jongeren voelt de oproep tot dienstbaarheid als hypocrisie. Ze worden aangesproken op hun plicht, terwijl het vertrouwen in diezelfde overheid ontbreekt.

Zoals student Judith (20) schrijft: “Wij, jongeren met torenhoge studieschulden, onbetaalbare woningen en een zorgsysteem dat piept en kraakt. Wij, die leven van bijbaan naar burn-out. Wij, opgegroeid met de belofte van vooruitgang, maar genegeerd totdat we ineens nodig zijn.”

Hun energie gaat op aan overleven. Een oproep tot militaire inzet voelt dan als misplaatst. “Waarom zou ik iets terugdoen voor een systeem dat mij niet beschermt?”

Opgeleid tot geweldsmisbruik

In de jaren tachtig weigerde Jan van Vliet (nu 62), docent biologisch-dynamische landbouw, zijn militaire dienst. “Ik kon en kan mij niet voorstellen dat ik een persoon of meerdere personen in de bloei van hun leven, die vijand genoemd worden, zou moeten doden. Dood is dood. Er is geen her-

Over de dienstplicht

In Nederland is de militaire dienstplicht formeel nooit afgeschaft, maar sinds 1 mei 1997 is de opkomstplicht opgeschort. De noodzaak voor een dienstplichtig leger nam af na het einde van de Koude Oorlog, toen een directe dreiging afnam. Daarnaast werd het systeem steeds als oneerlijker ervaren: slechts een klein en willekeurig deel van de mannen werd opgeroepen, waardoor zij vaak achterliepen in opleiding of werkervaring ten opzichte van leeftijdsgenoten.

De opkomstplicht kan opnieuw in werking worden gesteld door middel van een Koninklijk Besluit, waarna Tweede en Eerste Kamer inspraak hebben. De dienstplicht geldt in principe voor iedereen van 17 tot 45 jaar. Volgens de Kaderwet Dienstplicht (2020) staat inschrijving open tot 35 jaar; in 2020 werd de dienstplicht ook uitgebreid naar vrouwen. Er zijn echter meerdere praktische obstakels voor herinvoering. Veel kazernes en oefenterreinen zijn afgestoten, voorraden uniformen en uitrusting zijn afgebouwd, en de huidige krijgsmacht kampt met een ernstig personeelstekort – juist de instructeurs om dienstplichtigen op te leiden ontbreken. Herinvoering is daarom geen snelle oplossing; het kost tijd en vereist grote inspanning.

Politiek wordt wel gesproken over bredere vormen van verplichte dienst, bijvoorbeeld een maatschappelijke of sociale dienstplicht voor jongeren in ziekenhuizen, verzorgingshuizen of bij andere organisaties. Dit verschilt echter van de traditionele militaire dienstplicht doordat deelname vrijwillig is. Bij een sociale dienstplicht geldt geen dwang; de uitdaging is dat vrijwillige aanmeldingen onzeker zijn wat betreft aantallen en kennisniveau.

start van het spel waarmee je met je volgende leven kan beginnen. Met de militaire dienstplicht wordt het lichaam en de individuele arbeidskracht van de individuele jonge man of vrouw ter beschikking gesteld aan de Nationale Staat. Laat dat eens goed tot je doordringen: de staat neemt bezit van het lichaam van het individu en offert dat naar eigen goeddunken op voor eigen belangen. Samengevat is de opleiding tot militair dus gericht op efficiënt geweldsmisbruik en deskundige vernietiging. Ik hou me vast aan de heel kinderlijke gedachte: stel, er komt oorlog en niemand gaat er naartoe. Iedereen verscheurt de brief van het Ministerie van Oorlog en wordt chatvriend met een Russische of Oekraïense jongere.”

Campagne tegen dienstplicht

De Nieuwe Vredesbeweging lanceerde de campagne ‘Word geen kanonnenvoer’. Jongeren worden opgeroepen om de Defensiebrief retour te sturen of publiekelijk te verscheuren.

Willem de Haan (68), zelf ooit dienstweigeraar, zegt: “Defensie presenteert het leger als avontuur. Maar uiteindelijk is het een voorbereiding op oorlog. Je kunt gewond raken. Je kunt iemand doden. En daarover wordt nauwelijks gesproken.”

Volgens De Haan is de enquête slechts het begin. “Vandaag is het vrijblijvend, morgen verplicht. Dit is een spel van oude mannen die jonge mensen proberen te verleiden.” Hij stelt fundamentele vragen: hoe reëel is de Russische dreiging werkelijk? Wie verdient aan de angst? En waarom begint het gesprek over veiligheid stevast bij wapens?

Van Dienjaar naar Vredesjaar

Voor veel jongeren betekent veiligheid iets anders dan tanks en uniformen. Sam van der Molen (19), student luchtvaarttechniek, zegt: “Ik wil vliegtuigen repareren, niet erin zitten. Ik wil bijdragen met kennis, niet met geweld.”

Een verpleegkundestudent verwoordt het net zo duidelijk: “Ik wil niet vechten, ik wil beschermen.” Het toont aan dat dienstbaarheid en niet in dienst willen elkaar niet uitsluiten, integendeel.

De vraag is: waarom beperkt het idee van dienstbaarheid zich tot militaire inzet? Waarom geen Vredesjaar in plaats van een Dienjaar?

Trouw aan iets groters

De oproep ‘Word geen kanonnenvoer’ is een oproep aan burgers, aan jongeren, om hun autonomie te bewaren. In een tijd waarin plichtsbesef en angst door elkaar lopen, kan weigeren een vorm van trouw zijn aan iets groters.

Julia schrijft op X: “Zodra conflict de enige politieke horizon wordt, verdwijnt de ruimte om alternatieven te zien, laat staan om ze na te streven.”

Wat niet getoond wordt

De wervingscampagnes van Defensie hebben de afgelopen jaren een opvallende transformatie doorgemaakt. Waar vroeger humor en avontuur de toon bepaalden, draait het nu om waarden als zingeving, kameraadschap en groei. Campagnes als ‘Generatie D’ tonen vastberaden jongeren, moderne tanks en helikopters, maar nooit de chaos of het menselijk leed dat oorlog met zich meebrengt.

Volgens militair historicus Christ Klep blijft het beeld bewust ‘schoon’: actie zonder bloed, spanning zonder gevolgen. Defensie balanceert tussen realisme en wervingskracht, want ze moet dringend nieuw personeel aantrekken: van 5.500 naar 9.000 mensen per jaar. De boodschap is duidelijk: Nederland staat voor nieuwe dreigingen, en ‘de tijden vragen om jou’. Maar achter het gepolijste beeld van kameraadschap en betekenis gaat een ongemakkelijke stilte schuil over wat militaire inzet in werkelijkheid betekent.

Oorlogstaal verstikt de verbeelding. Verzet tegen militarisering is geen wereldvreemd idealisme, maar een noodzakelijke tegenstem. Nederland kent een rijke traditie van dienstbaarheid zonder geweld. Internationale solidariteit, hulpverlening, vredesmissies, dat zijn geen zwakke keuzes, maar de ruggengraat van een humane samenleving.”

Vrede: een dagelijkse keuze

Vrede is geen vanzelfsprekende toestand. Ze wordt telkens opnieuw vormgegeven in kleine, alledaagse keuzes. In het weigeren van haat. In het stellen van vragen. In het kiezen voor menselijkheid boven ideologie.

De jongeren die vandaag ‘nee’ zeggen tegen militarisering, zijn geen probleem. Ze zijn misschien wel het geweten van de toekomst. ◀

De Nieuwe Vredesbeweging voert een campagne tegen de dienstplicht.

Geweten boven geweld anno 2025

Nu de militaire steun van de Verenigde Staten aan Europa op losse schroeven staat, vergaderen Europese leiders over hun eigen verdediging. En ineens duikt ook in Nederland een oude vraag weer op: wat als de regering besluit de dienstplicht nieuw leven in te blazen? Hoe groot is de kans dat je verplicht in het leger moet en wat kun je doen als je gewetensbezwaarde bent?

Bron: OneWorld

De dienstplicht kent in Nederland een lange traditie. Vanaf het begin van de negentiende eeuw, toen onder invloed van Napoleon de conscriptie werd ingevoerd, werd iedere man geacht zijn land militair te dienen. De Dienstplichtwet van 1922 maakte daar een officieel instituut van. Toch kwam al vroeg verzet: jonge mannen die vanuit geloofsovertuiging of pacifistische idealen weigerden te dienen, riskeerden gevangenisstraf.

Meer erkenning

Na de Tweede Wereldoorlog bleef de dienstplicht bestaan, maar de toon veranderde. Dienstweigerders kregen meer erkenning, vooral nadat in 1962 de Wet gewetensbezwaren militaire dienst werd ingevoerd. Daarmee konden mensen met ernstige morele bezwaren tegen geweld of militaire deelname een beroep doen op een vervangende dienstplicht.

De echte ommezwaai kwam in 1997. De Koude Oorlog was voorbij, de Sovjet-Unie lag in puin, en Nederland besloot de opkomstplicht op te schorten. Dat betekende: de dienstplicht bleef in de wet staan, maar niemand hoefde zich nog te melden. Nederland stapte over op een beroepsleger. Toch is het juridisch kader nooit verdwenen – en dat is vandaag opnieuw relevant.

Een slapende plicht

Op de dag van de Russische inval in Oekraïne sloot president Zelensky de grens voor mannen tussen de 18 en 60 jaar. Ze moesten beschikbaar blijven om het land te verdedigen. Die gebeurtenis wakkerde ook in Nederland iets aan: kunnen wij, als de nood aan de man is, ook weer verplicht worden te dienen? Het korte antwoord: ja, dat kan. Al gebeurt dat niet van de ene op de andere dag.

De meeste Nederlanders kennen de brief die op hun zeventiende verjaardag op de mat valt: een mededeling van de Rijksoverheid dat je bent ingeschreven voor de dienstplicht. Sinds 2020 geldt dat ook voor vrouwen. Hoewel de opkomstplicht – de verplichting om je daadwerkelijk te melden – is opgeschort, is deze niet afgeschaft. Met een koninklijk besluit en goedkeuring van beide Kamers kan de regering die plicht binnen twaalf dagen weer activeren.

Als dat gebeurt, worden mannen van na 1980 en vrouwen van na 2003 opgeroepen voor keuring, tenzij ze ouder zijn dan 45. Volgens historicus Stan Meuwese, gespecialiseerd in de rechtsgeschiedenis van de dienstplicht, zou zo'n besluit niet lichtvaardig worden genomen: "Je hebt eerst een grote dreiging nodig, en vervolgens tien tot twintig jaar om een krijgsmacht op te bouwen. Alleen met het opnieuw invoeren van de dienstplicht ben je er niet. Je hebt kazernes, instructeurs en materiaal nodig. Dat schaf je niet in een paar dagen aan."

Selectieve dienstplicht

Toch onderzoekt Defensie wel degelijk varianten op het oude model. Een daarvan is de selectieve dienstplicht, naar Zweeds voorbeeld: slechts 5 à 10 procent van de geregistreerde jongeren zou dan worden opgeroepen, geselecteerd op basis van hun vaardigheden – bijvoorbeeld verpleegkundigen, ict'ers en monteurs. Critici, zoals Meuwese, wijzen erop dat zo'n systeem wringt met het gelijkheidsbeginsel: "Een groep jongeren dwingen om tegen minimumloon te werken terwijl anderen gewoon kunnen studeren, dat is niet eerlijk." Wie niet verschijnt wanneer de opkomstplicht wordt geactiveerd, geldt als dienstweigeraar. Dat is geen vrijblijvende keuze. Je riskeert dan in principe een gevangenisstraf of een boete tot 22.500 euro. In oorlogstijd kan de straf oplopen tot vijf jaar cel. Zulke zware straffen lijken onwaarschijnlijk, maar ze zijn niet ondenkbaar.

Absurde vergelijking

Tot 1995 kwamen er jaarlijks nog zo'n tien jonge mannen in de gevangenis terecht omdat ze hun dienst weigerden. Hun straf duurde even lang als de dienst die ze geweigerd hadden: een absurde gelijkstelling van militaire dienst en gevangenisstraf.

Wie niet in het leger wil dienen, heeft echter nog steeds een wettelijk middel: de Wet gewetensbezwaren militaire dienst. Die wet maakt het mogelijk om vrijstelling aan te vragen als je ernstige bezwaren hebt tegen (deelname aan) geweld of militaire handelingen. In plaats daarvan kun je een vervangende maatschappelijke dienst verrichten. Die wet is nooit afgeschaft; ze ligt, net als de opkomstplicht, in de kast te wachten.

Geen vrijbrief

Het recht om uit gewetensbezwaren militaire dienst te weigeren, is vastgelegd in artikel 99 van de Grondwet. Dat is een fundamenteel recht, verworven door generaties activisten, pacifisten en religieuze minderheden. Toch is dat recht niet onbepaald. De wet maakt onderscheid tussen 'gewetensbezwaar tegen militaire dienst' (dat

erkend kan worden) en 'algemene onwil om te dienen' (dat niet erkend wordt). De overheid mag bovendien een vervangende plicht opleggen, bijvoorbeeld sociale of civiele dienst.

Het is dus geen vrijbrief om onder elke vorm van verplichting uit te komen. Het is een erkenning dat het individu het recht heeft om trouw te blijven aan zijn of haar geweten, zolang dat aantoonbaar ernstig en oprecht is.

Dienstplicht anno nu

Ministers, Kamerleden, geestelijken en een handvol vitale beroepen, zijn vrijgesteld. Voor de rest van de bevolking geldt: als de omstandigheden 'bijzonder' worden verklaard, kan de plicht zomaar weer gelden.

Dienstweigeren is een morele en politieke spiegel voor onze tijd. Wie het vooruitzicht om te moeten vechten voor je land niet verdraagt omdat het indruist tegen zijn of haar morele overtuiging, doet er verstandig aan nu al te handelen. ◀

Hoe word je gewetensbezwaarde?

Ook al is de opkomstplicht nu niet actief, je kunt wél nu al aangeven dat je gewetensbezwaarde bent. Dat doe je als volgt.

1. Wees duidelijk over je motivatie

Gewetensbezwaar is geen kwestie van gemakzucht of tijdgebrek. Het gaat om diepe, morele of levensbeschouwelijke overtuigingen: religie, pacifisme of een principiële afkeer van geweld. Denk goed na over je motivatie en formuleer die helder.

2. Noteer je gegevens

Gebruik je volledige naam, adres, geboortedatum en eventueel je dienstplichtnummer (te vinden in de brief van de Rijksoverheid die je op je zeventiende verjaardag krijgt).

3. Schrijf een officiële brief

Richt de brief aan het Ministerie van Defensie, afdeling Dienstplichtzaken (Postbus 295, 7500 AG Enschede) of via e-mail: dienstplichtzaken@mindef.nl.

Verwijs naar artikel 99 van de Grondwet en de Wet gewetensbezwaren militaire dienst (1962). Vermeld dat je beroep doet op vrijstelling op grond van ernstige gewetensbezwaren.

4. Bewaar bewijs

Houd een kopie van je brief of e-mail, inclusief datum van verzending en eventuele ontvangstbevestiging. Dat kan later van belang zijn als de opkomstplicht weer geactiveerd wordt.

5. Verwacht geen onmiddellijke reactie

Omdat er nu geen actieve oproepen zijn, zal je bezwaar waarschijnlijk worden geregistreerd, maar niet behandeld. Toch is het belangrijk om het alvast vast te leggen – het toont dat je overtuiging oprecht en tijdig is gevormd.

Vrede als daad: rebellie én mededogen

In *Vrede als daad* beschrijft Willem de Haan zijn persoonlijke geschiedenis als dienstweigeraar en activist binnen de vredesbeweging van de jaren zeventig, en verweeft deze met een scherp commentaar op de hernieuwde militarisering van Europa.

Margreet
Hogeterp

De Haan opent met een observatie die meteen de toon zet: de Nederlandse dienstplicht bestaat nog altijd, slechts opgeschort sinds 1997. Jaarlijks ontvangen zeventienjarigen een brief van Defensie, tegenwoordig met een dreigender ondertoon. 'U kunt worden opgeroepen als oorlog dreigt', staat er in 2025. Die zin vormt de sleutel tot het boek. Wat De Haan laat zien, is hoe snel het ondenkbare weer denkbaar wordt. De bureaucratische taal van Defensie echoot de oude retoriek van de Koude Oorlog: vrede als iets dat door wapens beschermd moet worden.

Radicaal antimilitarisme

Het vijfde hoofdstuk vormt het hart van het boek. Hier komt alles samen: geschiedenis, herinnering, muziek en morele overtuiging. De Haan reconstrueert hoe de dreiging van de dienstplicht en de angst voor de Sovjet-Unie jonge mensen in de jaren zeventig dreef tot radicaal antimilitarisme. Zijn relaas van de bezetting van het ministerie van Defensie in 1978 leest als een filmscène: de kou van een Haagse ochtend, activisten met kettingen onder hun jas, het spandoek 'Verklaar het leger de oorlog'.

Ontregeling als statement

Die daad van ontregeling – door een groep die later Onkruid zou worden, zonder leiders, zonder eisen – symboliseert precies wat De Haan met zijn boek bedoelt.

Onkruid was geen partij of organisatie, maar een levend statement. Door de logica van het leger te ontregelen, lieten ze zien dat gehoorzaamheid niet vanzelfsprekend is. De verwarring van de

uniformdragende ambtenaar die niet wist met wie hij moest onderhandelen, is tegelijk komisch en onthullend: macht weet geen raad met vreedzaam verzet.

Het persoonlijke is politiek

De kracht van De Haans boek ligt in de manier waarop hij het persoonlijke en het historische door elkaar laat lopen. Zijn eigen zenuwen tijdens de actie worden gevolgd door een heldere reconstructie van het Nederlandse dienstplichtsysteem, van Arie Visser – de eerste gewetensbezwaarde in 1955 – tot Kees Vellekoop, wiens zaak in 1973 een landelijke rel veroorzaakte.

Door zulke verhalen zichtbaar te maken, laat De Haan zien hoe het antimilitarisme zich ontwikkelde van individuele gewetenszaak tot collectieve beweging. Waar de Dienstweigeringswet ooit alleen religieuze motieven erkende, groeide in de jaren zeventig een generatie die uit politieke overtuiging 'nee' zei. Niet tegen één oorlog, maar tegen de militaire logica zelf.

Niet onaantastbaar

Tegelijk is De Haan eerlijk over de schaduwkant. De episode rond Dick Willemsen, de bedenker van de naam Onkruid, is hartverscheurend. Willemsen, de theoreticus die weigerde beroep te doen op de Wet gewetensbezwaren militaire dienst, breekt in de gevangenis van Nieuwersluis. Zijn idealen botsen op de muren van een systeem dat geen taal heeft voor weigering. De Haan schrijft hierover zonder sentiment, maar met compassie. Het idealisme van Onkruid krijgt zo een menselijk gezicht: dapper, maar niet onaantastbaar.

Door die eerlijkheid tilt hij zijn herinnering boven de heroïek uit. De gevangenis wordt symbool van de innerlijke strijd tussen overtuiging en kwetsbaarheid.

Historische spiegelingen

Wat het boek uitzonderlijk maakt, is de constante spiegeling tussen verleden en heden. De Haan citeert de liberale defensie-minister Willem den Toom uit 1967: "Jongeren hebben heel andere ideeën over hun verhouding tot de staat." Hij legt daar de jongerencultuur van nu naast, die volgens

Willem De Haan, *Vrede als daad*, Bot
Uitgevers, 2025, ISBN 9789083483665.

Bij De Haan lopen het persoonlijke en historische door elkaar heen.

recente onderzoeken evenmin warmloopt voor militaire dienst. Driekwart van de jongeren zegt niet bereid te zijn te vechten, “zelfs niet als Nederland wordt aangevallen”.

De Haan verbindt die houding niet met luiheid, maar met een vorm van moreel individualisme: jongeren weigeren nog steeds om kanonnen-voer te worden voor “de spelletjes van achterlijke leiders”. Zo wordt de geschiedenis een cirkel. Dezelfde argumenten, dezelfde dreiging, dezelfde weerstand, alleen de decors zijn veranderd.

Verzet en muziek

Een onverwachte kracht van *Vrede als daad* is de rol van muziek. Bob Dylan's *Masters of War* is het strijdlied van De Haans generatie; Trĩnh Cĩng Sĩn, de Vietnamese ‘Dylan’, belichaamt de stem van de andere kant van de frontlinie.

De Haan gebruikt hun liederen als moreel klankbord: de ene zingt met woede, de ander met verdriet. Samen vormen ze het emotionele register van *Vrede als daad*: rebellie én mededogen.

De ontmoeting die De Haan later als journalist beschrijft met een Amerikaanse Vietnamveteraan – die een zakje met afgesneden oren bij zich draagt als gruwelijke trofee – maakt diepe indruk. Hij oordeelt niet; hij kijkt. In dat kijken schuilt de kern van het boek: begrijpen in plaats van veroordelen. Vrede begint met het vermogen de mens te blijven zien in de vijand.

Tussen droom en daad

Toch roept dit alles ook vragen op. De Haan is overtuigend in zijn morele positie, maar blijft vaag over de praktische vertaling ervan. Wat betekent vrede als daad op beleidsniveau, in een wereld van NAVO, drones en geopolitieke belangen? Het boek raakt die spanning maar zijdelings. Soms klinkt het idealisme als morele vanzelfsprekendheid, zonder de weerbarstigheid van de werkelijkheid volledig te doorgronden.

Dat neemt niet weg dat zijn perspectief zeldzaam verfrissend is in een tijd waarin de roep om herbe wapening nauwelijks nog wordt tegengesproken. Juist doordat De Haan weigert de militaire logica te accepteren, opent hij ruimte voor reflectie niet als naïef pacifist, maar als waakhond van het geweten.

Stijl en toon

De stijl van De Haan is helder, ritmisch, en doortrokken van ironie. Hij schrijft met de vanzelfsprekende overtuiging van iemand die het zelf heeft meegemaakt, maar ook met de afstand van een ervaren journalist. Zijn observaties zijn scherp, maar nooit cynisch. “Niet wij moeten naar de psychiater”, schrijft hij, “maar degene die wél in dienst gaat en anderen op bevel wil doden.” Zulke zinnen blijven je bij, niet door retorisch geweld, maar door hun morele eenvoud.

Tastbare vrede

Binnen het boek vormt hoofdstuk 5 het morele middelpunt. Hier krijgt het idee van vrede als daad lichaam, geschiedenis en stem. Het is de plek waar het persoonlijke verhaal van de auteur overgaat in collectieve herinnering, en waar de vraag die het boek stelt – wat betekent weigeren vandaag? – haar volle gewicht krijgt. Zonder dit hoofdstuk zou dat alles theoretisch blijven. Hier, tussen de kettingen op het Plein en de gitaar van Trĩnh Cĩng Sĩn, wordt vrede tastbaar als menselijke daad.

Vanaf dit punt leest de rest van het boek als naspel: reflecties op geweldloos verzet, op de rol van taal, op de noodzaak van burgerlijke ongehoorzaamheid.

Overtuiging als schild

Vrede als daad is een moedig en meeslepend boek. In een tijd waarin militaire retoriek weer *salonfähig* is, herinnert De Haan ons eraan dat echte veiligheid niet begint bij wapens, maar bij weigering. Hij schetst een levendig historisch portret, een eerbetoon aan wie durfden ‘nee’ te zeggen en een waarschuwing aan een generatie die opnieuw verleid wordt door de taal van paraatheid.

Niet alles is even uitgewerkt, maar zelden klonk het pacifistische geluid zo urgent en zo menselijk. De Haan schrijft niet vanuit afstand, maar vanuit ervaring. Hij laat zien dat verzet niet begint met een programma, maar met een gebaar, soms zo eenvoudig als blijven zitten in de hal van een ministerie, met niets dan je overtuiging als schild. ◀

“Voor mijn land vechten? Dat nooit!”

Begin dit jaar zette de jonge Duitse journalist en podcaster Ole Nymoer het debat over militaire defensie in zijn land op scherp door een klein boekje: *Warum ich nooit voor mijn land zou vechten*. De auteur verscheen in diverse prominente TV-programma's en het boek stond lange tijd op bestsellerlijsten. De kritiek was niet mals: hoe kun je zo asociaal zijn? Op mij maken Nymoers argumenten grote indruk, niet in de laatste plaats door de krachtige manier waarop hij vooronderstellingen onderuithaalt.

Het lijkt zo vanzelfsprekend: 'we' moeten bereid zijn ons te verdedigen, of zoals de Duitsers zeggen: weer *kriegstüchtig* worden, wat zoiets betekent als bereid en in staat om oorlog te voeren. Nymoer verzet zich daartegen. Wie is die 'we' eigenlijk, en wie of wat wordt er verdedigd? Het is niet wat het lijkt. Dat is de kern van zijn betoog.

In wiens belang?

Heersers zenden hun onderdanen naar het slagveld. Is dat in het belang van de onderdanen? Of dient het het machtsbehoud van de leiders?

Voor de mannen in de loopgraven zijn hun eigen bazen – die hen dwingen te vechten – feitelijk een groter gevaar dan degenen tegenover hen op het slagveld. Met die mensen zouden ze het in vredetijd waarschijnlijk prima kunnen vinden.

Dit lijkt een beeld uit vervlogen tijden, waarin het voor de levensomstandigheden van het gros van de bevolking niet uitmaakte of men onder vorst X of Y leefde. Voor en na de Eerste Wereldoorlog vroegen velen zich af: waarom vechten Franse en Duitse arbeiders tegen elkaar? Hebben ze niet meer met elkaar gemeen dan met hun kapitalistische bazen?

Maar het is niet alleen een historisch beeld. In Oekraïne vechten broedervolken tegen elkaar vanwege een mengeling van nationale en geopolitieke belangen. De Russische militaire leiding gebruikt mensen als werktuig. Israëliëse soldaten worden ingezet voor een nietsontziend, genocidaal beleid.

Ole Nymoer, *Warum ich niemals für mein Land kämpfen würde*, Rowohlt Taschenbuch, 2025.

in een land leef dat kritiek toelaat maar me mogelijk dwingt mijn leven te verliezen, of in een land dat kritiek verbiedt: voor dat onderscheid wil ik niet sterven.

Gevaarlijke impuls

Ook als je niet helemaal meegaat in dit wereldbeeld, vind ik de drang om in crisistijd de rijen te sluiten en op te komen voor 'de natie', een gevaarlijke impuls. Waar schaar je je achter? Welke identiteit verdedig je? Is Nederland, of (West-)Europa zo ideaal dat ik er mijn leven voor op het spel wil zetten, en de verwoesting ervan wil riskeren? Hoort Rusland niet bij Europa? *Kriegstüchtig* betekent ook dat je vrijheden en democratie opschort. Onpatriottische geluiden zijn niet welkom. Nymoer kreeg nu al te horen dat hij zijn mond moest houden. 'Vreemdelingen' worden verdacht gemaakt als nationalisme ervaart. Oproepen tot oorlogsbereidheid kunnen zomaar al bestaande tendensen versterken om bepaalde mensen en meningen uit te sluiten.

De gedachte die bij me blijft: dat wat als staats- of nationaal belang gepresenteerd wordt, is niet vanzelfsprekend *mijn* belang. De staat is een afspraak, geen natuurgegeven. De staat kan niet naar believen over lijf en leden van de onderdanen beschikken. Het ontbreekt aan *Friedenstüchtigkeit*: de wil en de capaciteit om aan vrede te werken.

Ton Rullmann

Vrede scheppen als antwoord op geweld

Half oktober hield de NAVO twee weken lang een grote oefening rondom het inzetten van kernwapens. Op vliegbasis Volkel werd op 16 oktober hiertegen op geweldloze wijze gedemonstreerd. De burgerlijke ongehoorzaamheidsactie kreeg de naam 'Vrede Scheppen'. Er werden boompjes geplant in de buurt van de landingsbaan, en vijf mensen probeerden een tunnel onder het hek van de basis te graven. Een verslag van de actie en van de achtergronden.

Ton Rullmann

We staan met een groep van vijftien mensen in een groot weiland met kletsnat gras, op de kop van de landingsbaan van Volkel, niet ver van het Brabantse Uden. Hier liggen tweeëntwintig Amerikaanse kernbommen opgeslagen, maar officieel is dat geheim. Op enkele tientallen meters afstand is het hek van de basis. Langs het hek staan een dertigtal agenten en marechaussees, die ons bekijken. Regelmatig rijdt er een legerauto langs de binnenkant van het hek. Journalisten mengen zich in onze groep, en maken opnames van wat we doen. We laten ze hun gang gaan, en antwoorden vriendelijk op vragen. Velen van ons krijgen in de loop van de middag een microfoon voorgehouden. De opkomst is hoog: PowNed, NOS, SBS6, *Telegraaf*, *Brabants Dagblad* en Omroep Brabant. Mooi dat er meer aandacht komt voor vredesactivisme!

Solidair op weg naar de vliegbasis met niets meer dan gezang en bede.

Indrukken

Het is mijn eerste vredesactie. Een wirwar van indrukken. Een uitgestrekte, lege ruimte onder wolkenluchten en stukken blauwe hemel. Gek

gevoel om van alle kanten bekeken te worden. Ver weg zijn er ook nog tientallen vliegtuigspotters. Maar de sfeer is goed en ontspannen. De actie is goed voorbereid door de mensen van het Jeannette Noëlhuis, een leefgemeenschap in Amsterdam Zuid-oost die is ontstaan vanuit de Catholic Worker-beweging.

Na aankomst beginnen we de spullen klaar te zetten. Twee spandoeken worden vakkundig met stokken en scheerlijnen opgehangen. En dan worden we er opeens aan herinnerd waarvoor we gekomen zijn. Schuin achter ons verschijnt een Duitse F-35 jachtbommenwerper, die afdaalt naar de landingsbaan. Met donderend lawaai passeert hij ons. Als ze opstijgen hoor je dat twintig kilometer verderop, vertelt Margriet die in de buurt woont. In een paar uur tijd zien we een tiental F-35's landen. Van dichtbij valt me op hoe monsterlijk groot ze zijn, met de twee motorinlaten aan weerszijden en dubbele staartvin. Geen slanke machine, zoals de F-16, maar breed en brutaal. Wereldwijd zijn er meer dan 3300 gekocht of besteld (52 door Nederland), voor 90 miljoen per stuk. De Nederlandse F-35's zijn onder andere bedoeld om B61-waterstofbommen op doelen in en om Europa af te werpen.

Realistisch oorlogsscenario

Steadfast Noon, zo heet de NAVO-oefening. Een merkwaardige naam die doet denken aan een goedkope actiefilm. In werkelijkheid wordt een oorlogsscenario geoefend waarbij kernwapens worden ingezet. Bases in vier landen, meer dan zeventig vliegtuigen uit veertien NAVO-landen, en tweeduizend militairen zijn erbij betrokken. De oefening vindt elk jaar plaats, en dit keer heeft Volkel de hoofdrol. Vroeger was de oefening geheim, tegenwoordig maakt de NAVO er veel publiciteit voor. Volgens secretaris-generaal Rutte gaat het om een 'uiterst realistische' oefening met het doel potentiële tegenstanders te waarschuwen. Geoefend wordt met nepbommen, maar voor de rest is het menens: escorteren van vliegtuigen met kernwapens aan boord, coördineren met radar- en tankvliegtuigen, laden en afwerpen van bommen, reageren op een droneaanval op de basis.

Nucleaire paradox

De NAVO dreigt dus niet alleen met nucleaire wapens, maar oefent ook gedetailleerd het gebruik ervan. De VS en de NAVO weigeren zelfs om een *no-first-use*-verklaring af te geven, dat wil zeggen de belofte dat men nooit kernwapens als eerste zal gebruiken. Volgens de 'logica' van de afschrikking zijn er omstandigheden die zo dreigend zijn dat je zelf de eerste klap moet uitdelen. Tegelijk hebben de vijf kernwapenlanden VS, UK, Rusland, Frankrijk en China nog in januari 2022 gezamenlijk verklaard dat een nucleaire oorlog niet gewonnen kan worden en nooit moet plaatsvinden.

Klinkt fraai, maar de strategen wringen zich eronderuit, en bouwen én oefenen scenario's waarin kernwapens wel degelijk gebruikt worden. Het in 1968 getekende Verdrag tegen de Verspreiding van Kernwapens wordt er zelfs voor opzij gezet. Volgens dat verdrag mogen kernwapens niet naar niet-kernwapenlanden overgebracht worden. Maar dat is precies wat wel gebeurt: Amerikaanse kernwapens liggen in Nederland, België, Duitsland, Italië en Turkije.

De kernbommen op Volkel zijn illegaal. De juridische uitvlucht is waarschijnlijk dat Nederland geen enkele controle heeft over deze bommen: de VS blijft de baas. Wat dus betekent dat Nederland zijn eigen grondgebied en bevolking blootstelt aan een preventieve aanval: een tegenstander zal als eerste Volkel willen treffen.

Hoe langer je er over nadent, hoe krankzinniger de gedachtenkronkels rond kernwapens worden. In 2017 werd door de VN het Verdrag over het Verbod op Kernwapens aangenomen. Nederland stemde tegen! De andere NAVO-landen onthielden zich van stemming. Er wordt dus erkend dat kernwapens onaanvaardbaar zijn, maar tegelijk moeten ze volgens de NAVO wel blijven bestaan.

Vrede oefenen

In zijn openingswoord herinnert Frits aan de Cuba-crisis, in oktober precies 63 jaar geleden. De wereld ontsnapte toen aan een kernoorlog. De militaire strategen koersten af op een nucleaire confrontatie, en er was toestemming om kernbommen te gebruiken, maar op het laatste moment belden de Russische en Amerikaanse leiders met elkaar. Zo dichtbij is de nucleaire vernietiging. "De NAVO oefent een aanval met kernbommen. Wij applaudisseren en trekken de beurs. Het is Godgeklaagd. (...) De hoeveelheid geld en intellect, kennis, inzet, grondstoffen en energie die nu wereldwijd naar oorlogsvoorberei-

ding gaat, is obsceen. Alleen als we *samen* werken met elkaar en met alles wat leeft, alleen dan is er een bloeiende toekomst."

Staan in een kring zingen we met elkaar het 'Lied tegen de derde wereldoorlog'. Daarna een *check-in*, een rondje waarin iedereen iets kan zeggen. Goed om iedereen even te horen en me onderdeel van de groep te weten. Ook Tom Olthof, de verslaggever van PowNed, staat in de kring en stelt zich voor. Het voelt heel natuurlijk. Na nog een lied gaan we planten en poten! Tientallen zaailingen van bomen gaan de grond in, onder andere eikenboompjes, kleine douglassparren en walnoten. Frieda strooit handenvol eikeltjes uit in het gras. Nikki legt aan alle reporters uit dat de bomen ons gaan helpen: als ze groot zijn, hebben de piloten geen goed zicht meer en kunnen de F-35's niet meer starten. Bovendien vangen bomen de CO₂ op die de vliegtuigen uitstoten, en dat is gigantisch veel: F-35's verbruiken 5600 liter brandstof per uur en produceren daarmee 13 tot 15 ton CO₂, wat gelijkstaat aan de gemiddelde uitstoot van een auto per jaar. Door samen te planten oefenen we het scheppen van vrede. "Als je vrede wilt, moet je je voorbereiden op vrede", zegt Margriet tegen een van de verslaggevers.

Roze vredesspades

Na een korte picknickpauze gaan we daadwerkelijk vrede scheppen. Vijf mensen lopen langzaam met roze schoppen in de hand naar het hek, waar

De kleur van de roze spades staat symbool voor geweldloosheid.

De bedoeling is om een tunnel onder het hek te graven en de startbaan te blokkeren.

de agenten en marechassees staan. De andere tien omringen hen. Al lopend zingen we de Arabische versie van het Taizé-lied 'Dona la pace signore, a chi confida in te'. In de video van PowNed is het gezang goed te horen (zie link aan het eind).

Terugluisterend en er aan terugdenkend een ontroerend moment: solidair trekken we op naar de basis, met niets meer dan gezang en een bede aan God, tegen het gebulder van de vernietigingsmachines. De roze kleur van de spades staat symbool voor gewelddoosheid. De bedoeling is om een tunnel onder het hek te graven en de startbaan te blokkeren. Zover komt het niet: bij de eerste spade in de grond arresteert de politie de vijf activisten. Zonder verzet laten ze zich meenemen. Op het politiebureau worden hun persoonsgegevens genoteerd. Of er een aanklacht volgt is niet duidelijk. Op het veld rondten de andere tien deelnemers intussen de actie af. We lezen de bekende tekst uit Jesaja over het smeden van zwaarden tot ploegscharen, en zingen het lied 'Geef vrede, God, geef vrede'. Nikki en Chris delen bidprentjes uit met een tekst van paus Franciscus uit zijn kersttoespraak in 2023: 'Ja zeggen tegen de Vrededorst, betekent nee zeggen tegen oorlog, elke oorlog, tegen de logica van oorlog, een doelloze reis, een nederlaag zonder winnaars, een onvergeeflijke waanzin. Maar om nee te zeggen tegen oorlog moet je ook nee zeggen tegen wapens. Want als de mens met zijn zwakke en impulsieve hart een instrument van de dood in handen krijgt, zal hij 't vroeg of laat gebruiken.'

Het heeft zin

Heeft het nou zin, zo'n actie, vragen de journalisten – de een wat provocender dan de ander. Daarop zijn allerlei antwoorden mogelijk. "Ik heb altijd hoop; misschien gaan ze er over nadenken." Of: "Het is een klein teken: mensen, laten we het anders aanpakken."

Bread, not bombs, staat op een van de spandoeken. Een signaal dat de mensheid zijn prioriteiten niet op orde heeft. Dat is zo basaal, dat het mensen in verwarring brengt.

Het TV-programma *Nieuws van de Dag* komt in de titel van hun uitzending niet verder dan de vraag: is vredesactivisme dom of naïef? Een van de deelnemers verwoordde het zo: "Wat kan ik anders doen?". Als je wéét van een misdaad tegen de menselijkheid, dan moet je iets doen. En kernwapens *zijn* een misdaad tegen de menselijkheid. Zo eenvoudig, en zo moeilijk, is het.

Meer dan protest

De actie in Volkel staat in een traditie van eerdere acties op nucleaire bases in Nederland, België en Duitsland. Begin oktober stond Frieda nog voor de rechtbank vanwege een actie twee jaar eerder, waarbij zij en anderen op de startbaan van Volkel een viering hielden, en met hun gebed het oefenen voor oorlog stillegden, nadat ze met ladders over het hek waren geklommen. Nu hangt haar een gevangenisstraf boven het hoofd. Andere vredesactivisten hebben al kortere of langere tijd in de gevangenis gezeten.

Het boek *Brot und Gesetze brechen* (zie link aan het eind) geeft een rijk overzicht van de motieven van christelijk antimilitarisme, en gaat uitvoerig in op twee acties in 2018: tegen atoomonderzeeërs in Kings Bay in de VS, en tegen atoombommen op de basis Büchel in Duitsland. Bij deze laatste actie waren bewoners van het Jeannette Noëlhuis betrokken.

In een voorwoord bij het boek beschrijft David Steindl-Rast heel mooi wat deze acties laten zien, en wat volgens hem nodig is op de weg naar het overleven van de mensheid: inzicht in wat er werkelijk gebeurt, geraakt worden, en inzet voor verandering. Die inzet is geen krachtsinspanning, maar een levend en bewust antwoord op de situatie. Zo heb ik de actie beleefd: een antwoord op het geweld, door vrede te oefenen. Vriendelijkheid naar alle betrokkenen en omstanders, en het betrekken van de schepping (de bomen) bij het creëren van vrede. Het hek, als teken van afgrenzing en afweer, ondergraven. Meer dan protest alleen – het scheppen van iets nieuws, hoe symbolisch ook. En het heeft zijn uitwerking in de media niet gemist! ◀

Kijk voor een overzicht van links naar artikelen en video's over de actie, en details over het genoemde boek op: tinyurl.com/cajmvbdp.

Veiligheid opnieuw Europees doordenken

In het najaar van 2024 presenteerde de Werkgroep Inclusieve Veiligheid in *Veiligheid Opnieuw Doordenken* de volledig vertaalde tekst van de in opdracht van de Evangelische Landeskirche Baden in 2018 uitgebrachte scenariostudie *Sicherheit Neu Denken – von der militärischen zur zivilen Sicherheitspolitik*, aangevuld met voorbeelden vanuit de Nederlandse situatie. Het artikel dat Margreet Hogeterp in *Vredesspiraal* (juni 2025) hierover schreef, werd letterlijk ‘doorsneden’ door een uitneembaar middenkatern, waarin Ton Rullmann namens *Kerk en Vrede* ingaat op de huidige tendens in precies de tegengestelde richting naar een steeds sterker gemilitariseerd veiligheidsbeleid en op de noodzaak daartegen een ander geluid te laten horen waarbij hij eveneens verwijst naar *Veiligheid Opnieuw Doordenken*.

Jan Schaake
Betrokken bij
de werkgroep
Inclusieve Veiligheid

Toch is die doorsnijding van het artikel over een scenario om toe te groeien naar een civiel veiligheidsbeleid door een heel middenkatern over de ontwikkelingen in een geheel andere richting een wel heel erg treffende verbeelding van hoe het met het scenario en de ontwikkelingen zelf is gesteld. De Duitse initiatiefnemers zagen zich door met name de Russische inval in Oekraïne genoodzaakt om met enige regelmaat antwoorden te formuleren op de nieuwe veiligheidssituatie. Deze had ook juist in Duitsland rigoureuze gevolgen, omdat daar de Duitse, traditionele, naoorlogse politiek van militaire terughoudendheid en bevordering van ontspanning tussen Oost- en West-Europa na de Russische inval in Oekraïne werd losgelaten en het land zich in het NAVO-gareel voegde.

Begin bij jezelf

Het scenario van een eigenzinnig Duits veiligheidsbeleid dat in *Sicherheit Neu Denken* werd geschetst, leek wel op de leuze ‘Alle kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland’ die in de jaren tachtig in ons land klonk. Het idee was dat als één land een eerste stap in de goede richting zou zetten, anderen wel zouden volgen. Deze verwachting werd ook met zoveel woorden in het scenario opgenomen: na Duitsland zouden

Nederland, Oostenrijk en Zweden volgen. In Nederland werd zoals gezegd in 2024 *Veiligheid Opnieuw Doordenken* gepubliceerd. In Oostenrijk publiceerde de vredesbeweging in 2023 een op de Oostenrijkse neutraliteit geënt scenario en in Zweden verscheen in 2022 een actualisering van Olaf Palme’s *Common Security*.

Maar ook vredesbewegingen in Frankrijk, Zwitserland en Italië hebben zich inmiddels bij het initiatief aangesloten, evenals de eerdere Quaker-initiatieven Shared Security en Rethinking Security in de Verenigde Staten respectievelijk het Verenigd Koninkrijk die aan de basis van het Nederlandse initiatief stonden. En in (Franstalig) Afrika werd het Réseau Repenser la Sécurité en Afrique (Netwerk veiligheid opnieuw doordenken in Afrika) opgericht door de voormalige minister van Defensie van de Centraal-Afrikaanse Republiek Marie-Noëlle Koyara.

Internationaal netwerk

Het van oorsprong louter Duitse initiatief is inmiddels dus de kern van een internationaal netwerk geworden. Dat betekent dat het scenario dat zich vooral op het Duitse veiligheidsbeleid richtte, ook naar een internationaal niveau moest worden opgeschaald. Begin dit jaar publiceerde de Duitse werkgroep het scenario *Europas Rolle für den Frieden in der Welt* (inmiddels door de werkgroep Inclusieve Veiligheid vertaald onder de titel *De rol van Europa voor de vrede in de wereld*). Het oorspronkelijke scenario blijft gehandhaafd (ook met de einddatum 2040), maar wordt in de context van vandaag geplaatst. De oorlogen in Oekraïne en Gaza, de groeiende kloof binnen de NAVO, de opkomst van China en de BRICS+-landen, de uiteenlopende ontwikkelingen in Afrika en de verslappende aandacht voor de klimaatcrisis komen allemaal aan de orde.

En in plaats van hoe Duitsland hierop zou moeten reageren beschrijft dit nieuwe scenario welk veiligheidsbeleid ‘Europa’ zou moeten voeren. De schrijvers blijven namelijk van mening – en terecht – dat het zinvoller is om te bedenken wat je zelf als land of groep landen kunt doen dan wat andere (groepen) landen zouden moeten doen. Verbeter de wereld, begin bij – in dit geval – Europa.

Europa's eigen koers

Hoewel dit geactualiseerde Europese scenario meer omvat dan het oorspronkelijke Duitse scenario, is het aanmerkelijk dunner. Eigenlijk maar tien korte hoofdstukjes die elk op één A4-passen. Daarachter dan wel een uitgebreid notenapparaat ter onderbouwing van de gepresenteerde analyses en voorstellen. Het eerste hoofdstuk komt meteen tot de kern: de (al dan niet vermeende) Russische dreiging voor de Europese veiligheid. De auteurs nemen de Russische dreiging voor de buurlanden en in het internetdomein heel serieus, maar vinden het alarmisme waarmee de NAVO haar militaire capaciteiten wil versterken misplaatst. In plaats van mee te gaan in een nieuwe wapenwedloop pleiten zij in feite voor een nieuw Helsinki-proces dat gericht moet zijn op wapenbeheersing en ontwapening, ontspanning en wederzijdse veiligheid. Dit eerste hoofdstuk sluit af met de analyse dat 'de imperiale aanspraken van Rusland ook een reactie zijn op de aanhoudende hegemoniale aanspraken van de VS' en de aanbeveling 'Het doel is om het wereldwijde inter-imperialisme te overwinnen.'

Op deze aanbeveling is het tweede hoofdstuk gebaseerd: Europa dient een eigen koers te varen ten aanzien van de VS én ten aanzien van China, maar zonder de ambitie (die je nogal eens hoort) om zelf ook als militair-economische grootmacht op het wereldtoneel te verschijnen. Samen met opkomende landen in het mondiale zuiden zou Europa de VN en allerlei andere internationale samenwerkingsverbanden moeten hervormen en inclusiever moeten maken om al doende de rol van de grootmachten in te dammen.

Naar Europees veiligheidsbeleid

In het derde hoofdstuk wordt erkend dat dat niet kan zonder beëindiging van de oorlog in Oekraïne. Daartoe wordt in dat hoofdstuk een voorstel gedaan dat door verschillende Duitse politici in het Europees Parlement reeds is verwelkomd.

De hoofdstukken vier, vijf, zes, zeven en acht gaan vervolgens in op de relatie van Europa met respectievelijk de VS, het Midden-Oosten, Afrika, China en het BRICS+-samenwerkingsverband. Met name in de BRICS+-landen zou Europa de in hoofdstuk 2 genoemde partners moeten zien om de VN en andere mondiale samenwerkingsverbanden door hervorming te versterken. Met de genoemde regio's wordt de samenwerking gezocht in een OVSE-achtige inclusieve structuur voor veiligheid en samenwerking.

In hoofdstuk negen worden de vijf zuilen uit het oorspronkelijk scenario weer benoemd (duurzame ontwikkeling, klimaatbeleid, internationale structuren, weerbare democratie en ontwapening) en in hoofdstuk tien worden de stappen geschetst die tussen nu en 2040 gezet zouden kunnen worden. Het is de bedoeling om snel tot een internationale stuurgroep te komen om in ieder geval op Europees niveau tot een gezamenlijke lobby te komen voor dit alternatieve Europese veiligheidsbeleid.

Wegen naar vrede

De Nederlandse vertaling van dit Europese scenario is op zaterdag 20 september aan het begin van de Vredesweek gepresenteerd tijdens de, mede door *Kerk en Vrede* georganiseerde, bijeenkomst 'Wegen naar Vrede' in Den Haag en is te downloaden via de website samenveilig.earth. ◀

Simson: held of zelfmoordterrorist?

Hoe kun je als Gazaan het bijbelverhaal over Simson lezen? Wie zich verdiept in de geschiedenis van het zionisme en in de geschiedenis van het Israëlische leger (de IDF) komt steeds opnieuw de bijbelse figuur Simson tegen. De verhalen over deze rechter/rechter staan in het boek *Rechters 13 tot en met 16*, dat leest als een spannend jongensboek.

Ds. Bram Grandia
lid van de theologische werkgroep van *Kerk en Vrede* en van *Kairos/Sabeel*. Daarnaast actief betrokken bij Tent of Nations in Bethlehem

In het verhaal over Simson leven de Israëlieten onder een bezetting van de Filistijnen die al veertig jaar duurt. Dan is daar de rechter/rechter die geroepen wordt om een begin te maken met de bevrijding van Israël uit de greep van de Filistijnen. Hij is een aan God gewijde. En, zo zegt het verhaal: 'De zegen van God rustte op hem en door de Geest van God werd hij tot daden aangezet'.

In alle daden die Simson doet wordt hij volgens het boek door God aangestuurd. God zocht naar een *casus belli* (aanleiding tot oorlog). Die vond Hij. Simson wordt verliefd op een Filistijns meisje, komt in conflict met haar familie en vrienden en doodt dertig Filistijnse mannen. Hij gaat de strijd met de Filistijnen aan en steekt hun korenvelden, wijngaarden en olijfgaarden in brand. Hij wordt door zijn Judese volksgenoten uitgeleverd aan de Filistijnen, ontsnapt en slaat met een ezelskaak duizend Filistijnen dood.

In Gaza wordt Simson verliefd op de als 'publieke vrouw' bekend staande Filistijnse Delila. Zij levert hem uiteindelijk uit aan haar volksgenoten. Hij komt in de gevangenis in Gaza. Daar wordt hij gemarteld en vernederd. Ze steken zijn ogen uit. De Gazanen danken hun god Dagon. De vorsten zeggen: 'Gegeven heeft onze God in onze handen, Simson, onze vijand'. Als het volk de blinde terrorist Simson ziet, prijzen zij hun God:

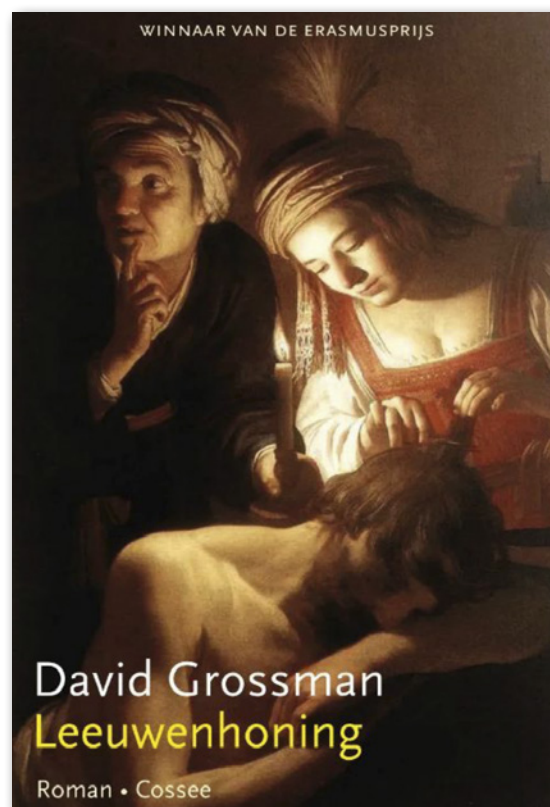
Gegeven heeft onze God in onze handen onze vijand, de verwoester van ons land die velen van ons heeft gedood.

Terreur en contra-terreur

Het is alsof je Hamas hoort juichen bij het lichaam van een gevangen Israëlische soldaat. De bevolking van Gaza haalt de gevangen 'terrorist' erbij als object van hun vreugde en spot. Dan schreeuwt

Simson tot God om hem nog één keer kracht te geven om zich te wreken voor zijn uitgestoken ogen. Daar in de tempel van god Dagon zoekt hij de pilaren, zet zich schrap en roept: 'Mijn dood zal de dood van de Filistijnen zijn'. De tempel stort in elkaar en iedereen, ook de stadvorsten, worden bedolven. Drieduizend mensen vinden de dood. Zo maakte hij bij zijn dood meer slachtoffers onder de Filistijnen dan tijdens zijn hele leven, zegt de bijbeltekst.

Als ik naar Gaza vandaag kijk, is het alsof ik terug ben in de tijd van het boek *Rechters*. Terreur en contra-terreur. Dit Simson-verhaal is een soort *Twin Tower*-verhaal. In de ogen van de Filistijnen is Simson ongetwijfeld een joodse zelfmoordterrorist, een moorddadig verscheurend beest. In de geschiedenis van Israël wordt Simson als een held, als een vrijheidsstrijder vereerd. De oprichter van de revisionistische partij binnen het zionisme, Vladimir Jabotinsky (1880-1940), die zich later Ze'ev (wolf) noemt, wil met geweld de

Joodse staat realiseren. Hij schrijft een boek over Simson, de Nazireeër (1927). Het werd de politieke filosofie van het militante zionisme. Simson is voor Jabotinsky een rolmodel voor de zelfbewuste militante zionisten. Er zijn volgens hem vele Simsons nodig om het land Israël te bevrijden.

Operatie Simson

Zijn woorden hebben geleid tot het veelvuldig gebruik maken van de naam van Simson binnen de Israel Defence Forces (IDF). Wie Simson op Wikipedia opzoekt, ziet een lange reeks vernoemingen. Van 'Operatie Simson', een in 1947 uitgevoerde zelfmoordactie door twee militante zionisten, via een andere 'Operatie Simson' – het eventuele gebruik van een of twee kernbommen in de Sinaiwoestijn tijdens de Zesdaagse Oorlog in 1967 – tot de zogenaamde 'Simsonoptie', de term voor Israël's nucleaire strategie. Daar komen dan nog vele vernoemingen bij van handwapens, tanks, en vliegtuigen ('Simson-squadron').

Simson-propaganda

Naast al die 'Simson-hardware' is er dan nog de 'Simson-software', de oorlogspreeken van de Israëlische legerrabbi's, de politieke en religieuze 'Simsonpropaganda'.

Wie de wereld in goed en kwaad verdeelt, moet sympathie hebben voor Simson. Hij schuwt immers geen middel om het Kwaad in de vorm van de Filistijnen uit te roeien.

Hele christelijke volksstammen zien samen met de regering Netanyahu in de vernietiging van de Palestijnen een bewijs van Gods trouw aan de staat Israël. Voor het gemak slaan ze dan zo'n drieduizend jaar geschiedenis van Palestina over. Alsof de oude teksten een directe legitimatie vormen om de Palestijnen van nu gelijk te stellen met de Amalekieten of de Filistijnen van toen. Vervolgens fungeren die oude teksten als een oproep om de tegenstanders van de staat Israël van nu in opdracht van God te vernietigen. Dat alles onder de noemer van zelfverdediging. Zo'n wijze van bijbeluitleg vraagt om een krachtige weerlegging. Juist dat is vandaag ingewikkeld. Christenen mogen dan in Joodse en Christelijke leerhuizen leren dat de teksten niet zo militaristisch gelezen mogen worden, maar de strijdkreten vanuit radicaal militaristische orthodoxe hoek (Ben Gvir, Smotrich en anderen) overstemmen dit geluid.

Leeuwenhoning

In Israël heeft de schrijver David Grossmann een prachtig en toegankelijk boek geschreven over Simson met als titel *Leeuwenhoning* (2005). Hij geeft daarin een psychologische analyse van

Simson en volgt daarbij heel nauwgezet de bijbeltekst. Grossmann beschrijft de rol van Simson binnen de Israëlische cultuur als een symbool van mannelijke kracht. Vandaar de verbinding van de naam met militaire elite-eenheden en bodybuildingclubs. De andere kant daarvan is de angst die leidt tot de keuze van extreem geweld zonder dat dit tot een oplossing leidt van het conflict.

De hoogleraar psychiatrie Herman van Praag schreef in juni 2012 een mooi essay in *Trouw* met als titel 'Simson op de divan'. Hij eindigt dat artikel met het volgende citaat: 'De Eeuwige speelt in dit drama een sleutelrol. Hij begiftigt Simson met louter spierkracht, maar wapent hem niet met geestkracht. Hij gaat daarmee in tegen Zijn eigen principe: *Niet door eigen kracht of macht zal hij slagen – zegt de Heer van de hemelse machten – maar met hulp van mijn geest.* Voor eenmaal laat Hij dit principe varen. Het loopt uit op een fiasco. De Eeuwige heeft dat experiment dan ook nooit meer herhaald.'

Drama als uitkomst

Helaas wordt het Simsonverhaal in de afgelopen jaren zowel in Gaza als op de West Bank met een beroep op de Eeuwige dagelijks uitgespeeld. Daarmee dreigt de afloop van de Gaza-oorlog op een even groot drama uit te lopen als het leven van een Simson. Voor Palestijnen ziet Simson eruit als Hamas voor de Israëli's. Zolang Simson het rolmodel is voor de IDF, zullen Palestijnen en ook Israëli's geen rechtvaardige vrede kennen, vrees ik. ◀

Simson brengt de tempel van Dagon ten val.
Illustratie:
Gustave Doré
(1866)

Communiceren met gevoelsmonsters

Geweldloze Communicatie werd in de jaren zestig en zeventig ontwikkeld door Marshall Rosenberg, een Amerikaanse psycholoog. De methode leidt wereldwijd tot het oplossen en voorkomen van conflicten, verheldering van communicatie en herstel van relaties. Het vraagt om een houding en bewustzijn om te communiceren vanuit gelijkwaardigheid.

Monie Doodeman
CVNC-gecertificeerd
trainer Geweldloze
Communicatie

Geweldloze Communicatie wordt ook wel 'Verbindende Communicatie' genoemd omdat dat beter weergeeft wat de intentie is, namelijk verbinden, zowel met jezelf als met de ander.

Het bevat vier elementen: 1. *Waarneming*: wat je waarneemt (niet hoe je daarover oordeelt), 2. *Gevoel*: hoe je je voelt (niet hoe je erover denkt), 3. *Behoeft*e: wat belangrijk voor jou is (waarbij behoeften universeel zijn en door iedereen herkend zullen worden) en 4. *Verzoek*: concrete actievoorstellen om een behoefte te vervullen (geen eis). Door deze elementen te gebruiken ontstaat er meer contact met jezelf (zelfempathie) of met de ander, door te gissen wat er speelt bij de ander (empathisch luisteren).

Gevoelens als graadmeter

Gevoelens zijn de graadmeter of een behoefte wel of niet vervuld is. Daarom is het belangrijk om je gevoelens te (h)erkennen en te kunnen benoemen, zodat je ze kan gebruiken als richtingaanwijzer naar je behoefte(n). Wanneer je praat vanuit je behoefte ontstaat er meer begrip en verbinding. Of als je kunt horen welke gevoelens en behoeften er bij de ander zijn, kan je komen tot oplossingen die voor beiden werken. Als je luistert naar je kind(eren) kun je hen ondersteunen met het benoemen van wat ze voelen. Hun woordenschat is nog niet zo groot en jij kunt helpen om duidelijk te krijgen wat er op dat moment bij hen speelt. Ondersteunend hierbij kunnen de 'gevoelsmonsters' zijn. Dit zijn poppetjes op kaarten of een poster die gevoelens uitdrukken. Er zijn geen woorden aan toegevoegd, daardoor kan iedereen zijn eigen betekenis eraan geven en kun je intuïtief kiezen.

Praten over behoeften

Kinderen en volwassenen worden zo uitgenodigd om over hun gevoelens te praten en te zeggen wat ze nodig hebben. De afbeeldingen maken het luchtig om erover te praten. Wanneer je bijvoorbeeld praat over hoe het is om weer naar school te gaan en je kind wijst naar plaatje 22, kun je voorzichtig peilen wat er speelt door te vragen: "Vind je het spannend omdat je nog niet weet in welke groep je komt, en zou je graag zeker willen weten dat je daar een plekje hebt?" Als dat zo is, kun je samen bespreken wat kan helpen om die zekerheid te vinden, of hoe je kind kan ontspannen als iets nog niet vaststaat. Hoe je dat gesprek voert, hangt natuurlijk af van de leeftijd van je kind. Door op deze manier te luisteren en samen te verkennen, voelt je kind zich gezien – en groeit het vertrouwen dat gevoelens er mogen zijn. ◀

Communiceren vanuit je hart

Monie is sinds 2005 gespecialiseerd in *Verbindende Communicatie* en werkt vanuit het hart. Haar trainingen zijn warm en afgestemd op wat leeft in de groep. Ze werkt met kleurrijke materialen en is gecertificeerd door het internationale Center for Nonviolent Communication (CNVC).

Meer weten: communicervanuitjehart.nl of geweldlozecomunicatie.org.

Bestellen gevoelsmonsters: A3-poster (€ 5,-) of losse kaartjes in mapje (v.a. € 29,-) via geweldlozecomunicatiwebwinkel.nl (leden van *Vredesspiraal* krijgen de A3-poster thuisbezorgd door € 10,- over te maken op NL80 ASNB 0708 6953 02 t.n.v. L. van den Herik, Gorinchem o.v.v. je naam met postadres).

Huisvredebreuk in brievenbus

Aan mijn keukentafel zitten twee meisjes met wie ik de wereld opnieuw leer bekijken. Ze zijn elf en dertien en praten vooral over paarden, vriendinnen en of je nou wel of niet doodgaat van een spin in je schoen. Volwassenheid voelt nog als Verweggistan. En tóch weet ik dat over een paar jaar een brief van Defensie op de mat zal vallen. Een brief met vragen die helemaal geen vragen zijn.

'Ben jij bereid je land te dienen?' Een vraag, zo vriendelijk en vrijblijvend geformuleerd dat je bijna vergeet dat het over leven en dood gaat. Een vraag die suggereert dat het land een soort hongerige huisplant is die je af en toe water moet geven in de vorm van een uniform en discipline.

Voor mij voelt zo'n vraag in de vorm van een enquête als een ongenode gast die alvast een stoel aanschuift aan de keukentafel waar ik met mijn nichtjes zit. Een vorm van huisvredebreuk in de brievenbus.

Ik ben zelf geen moeder. Ik heb niet de dagelijkse opvoedplichten, wel de luxe en last van het kijken vanaf de zijlijn. En soms vraag ik me af: hoe praat je over iets waar je zelf moeite mee hebt? Mag ik fluisteren dat ik bang word van militarisering zonder dat hun wereld meteen donker wordt?

En ja, negeren is een verleidelijk plan. Je kunt zo'n brief moeiteloos tussen de pizzafolders en sportschoolaanbiedingen schuiven. Weg is de zorg. Maar volgens pedagoog Marina van der Wal is dat vragen om struikelen. "Wat je onder het tapijt schuift, wordt een bobbel." En: alle klasgenoten krijgen dezelfde vragen. De wereld klopt hoe dan ook aan.

Ruimte maken

Dus moet ook een tante zich voorbereiden op dat gesprek dat ooit komt. Van der Wal heeft een advies waar ik me tegelijkertijd aan wil vasthouden en me onder de tafel voor wil verstoppen: "Niet te sturend zijn." Vragen stellen. Luisteren. Ruimte maken voor hún denken. Ik mag best zeggen dat ik het lastig vind. Maar niet mijn eigen vredesvlag zo fanatiek hijsen dat ze spontaan een camouflagepak aantrekken.

'Ben jij bereid je land te dienen?'
Een vraag die suggereert dat het land een soort hongerige huisplant is die je water moet geven.

Want pubers, zo begrijp ik, ontdekken hun autonomie soms door precies het tegenovergestelde te doen van wat zij hoopt.

Begin met luisteren

Dan is er ontwikkelingspsycholoog Marielle Balledux die zegt: "Begin bij hoe zij kijken." Misschien vinden ze het leger dapper. Misschien spannend. Misschien maakt het hen helemaal niets uit. Pas als ik luister, weet ik wie zij worden. En wat zij nodig hebben. Het gaat uiteindelijk niet om mijn mening. Het gaat om hun vermogen keuzes te maken die kloppen met hun hart. En om dit: dat ze altijd weten dat ze bij mij terecht kunnen. Ook als ze anders kiezen dan ik, ook als ik het eng vind. Dat het leven groter is dan uniformen en vlaggen.

Keukentafelgesprekken

Ik kijk naar mijn nichtjes, die nu nog giechelen om TikTok en zich druk maken om wie er naast wie zit in de klas. Maar de toekomst komt eraan, met stevige militaire laarzen. Ik hoop dat tegen de tijd dat die brief komt, we al zoveel gesprekken hebben gehad dat dit er gewoon één van wordt.

Later, misschien veel later, hoop ik dat ze onthouden dat ik het was die zei: je mag nee zeggen. Je lijf is van jou. Je geweten ook.

Margreet Hogeterp

Massaprotest loont

In Peru is president Dina Boluarte na jaren van protest eindelijk weggestemd en mag zij het land niet verlaten vanwege openstaande strafzaken. Boluarte, de eerste vrouwelijke president van Peru, was extreem impopulair door gewelddadige onderdrukking van demonstranten en een diepge wortelde politieke crisis: zij was al de zesde president in minder dan tien jaar.

Ook in Madagaskar broeit onrust. Jongeren protesteren al weken

tegen stroomstoringen en water tekorten, wat leidde tot het ontslag van het kabinet. Toen militairen zich aansloten bij de demonstranten, nam een legeronderdeel de macht

over in een coup. De nieuwe machthebbers beloven verkiezingen binnen twee jaar, maar waarnemers waarschuwen voor het gevaar van militaire interventies zonder democratische garanties. Deze ontwikkelingen laten zien dat massaprotesten regeringen kunnen laten wankelen, maar ook dat het ontbreken van een goed doordachte opvolging kan leiden tot nieuwe instabiliteit. Activisten benadrukken daarom het belang van democratische strategie en maatschappelijke organisatie.

Oproep tot blijvend protest

Op 9 oktober hield Jan Pronk een toespraak tijdens de *sit-in* op het plein voor de deur van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Twee jaar na het uitbreken van de oorlog tussen Israël en Gaza is er een akkoord bereikt dat bombardementen moet stopzetten en gijzelaars vrijlaten. Hoewel dit hoop biedt, is er geen reden tot euforie: het geweld heeft enorm veel slachtoffers geëist en de toekomst blijft onzeker.

Tijdens de *sit-in* werd stilgestaan bij alle slachtoffers: burgers gedood door Hamas én de meedogenloze Israëlische vergeldings-

aanvallen, die volgens sommige schattingen tot wel 200.000 doden hebben geleid.

Pronk hekelt de passieve en medeplichtige houding van de Nederlandse regering en andere westerse landen, die wegkeken en Israël bleven steunen. Het huidige 'Plan Trump' wordt gezien als een opgelegd dictaat zonder echte garanties voor vrede, recht of Palestijnse zelfbeschikking, waardoor de kans op hernieuwd geweld groot blijft. Daarom wordt opgeroepen tot blijvend protest én politieke en juridische stappen om recht te doen en vrede mogelijk te maken. Lees de hele toespraak op: kerkenvrede.nl > 'Actueel'.

Inclusie LGBTI+ in kerken

Het European Forum of LGBTI+ Christian Groups heeft in oktober in Amsterdam de tweede editie van de Rainbow Index of Churches in Europe (RICE) gepresenteerd. Deze index meet hoe inclusief Europese kerken zijn voor LGBTI+-personen, op basis van 52 criteria rond gelijkheid, kerkelijke praktijk, taal en beleid. Een internationaal team van academici en ervaringsdeskundigen verzamelde data bij 46 kerken in heel Europa.

Volgens onderzoek is ongeveer een derde van de LGBTI+-personen in

Europa gelovig, maar vaak nog onzichtbaar door gebrek aan inclusie. RICE helpt inzicht te geven en gesprekken te voeren over verbetering. De resultaten laten bemoedigende ontwikkelingen zien, maar ook dat uitsluitende taal en dubbele standaarden blijven bestaan. Meer info: www.inclusive-churches.eu.

Minder is meer

Econoom en auteur Paul Schenderling (1988) wist zijn ecologische voetafdruk terug te brengen van 2,5 naar 1 aardbol. Dat kostte hem en zijn gezin zeven jaar,

maar leverde volgens hem meer levensgeluk op. Schenderling stopte met zijn promotieonderzoek om zich volledig te richten op een economie binnen de draagkracht van de aarde. Hij schreef onder meer *Hoe handel ik eerlijk* en *Er is leven na de groei* en is medeoprichter van de stichting 'Genoeg om te leven'. Deze stichting heeft drie programma's om te werken aan een rechtvaardige postgroeieconomie: systeemverandering, gesprekken over zingeving en praktische ondersteuning bij leven met minder consumptie. Samen met Ethical Consumer ontwikkelde Schenderling een productwijzer die consumenten helpt om duurzame keuzes te maken. Zijn motivatie is sociaal: "Het is onbestaanbaar dat wij hier luxeproducten gebruiken waarvoor elders mensen worden uitgebuit." Door minder te kopen, delen en repareren, ervaart hij juist meer verbondenheid met anderen en met de aarde. Bron: NieuwWij.nl.

Klimaatzaak Bonaire

Op 7 en 8 oktober diende in de rechtbank Den Haag de Klimaatzaak Bonaire. Inwoners van Bonaire en Greenpeace Nederland eisen dat de Nederlandse Staat hun mensenrechten beschermt tegen de gevolgen van klimaatverandering.

Bonaire wordt nu al zwaar getroffen door overstromingen en stijgende zeespiegel, waardoor zelfs cultureel erfgoed zoals de slavenhutjes in gevaar komt. De eisers vragen concrete maatregelen én dat Nederland uiterlijk in 2040 naar nul CO₂-uitstoot gaat. Het is de eerste Europese klimaatzaak die zich specifiek richt op bescherming tegen klimaatimpact. De uitspraak wordt eind 2025 of begin 2026 verwacht.

Psychische oorlogslittekens

Veel vluchtelingen die in Nederland aankomen, dragen zware psychische littekens van oorlog, vervolging of een gevaarlijke vlucht. In het INLIA Gasthuis in Groningen werkt orthopedagoge Sandra van der Stege sinds januari met de zogeheten METS-methode om deze mensen te helpen hun kracht en identiteit terug te vinden. METS staat voor Method for Empowerment of Trauma Survivors en richt zich niet op het trauma zelf, maar op de persoon: wie ben je, welke talenten heb je,

Explosief oorlogsafval Gaza

De UN Mine Action Service (UNMAS) waarschuwt dat de dreiging van niet-ontploffte bommen, granaten en andere explosieven in Gaza ernstig is en nog jaren aanhoudt. Terwijl ontheemden en hulpverleners terugkeren naar zwaar gebombardeerde gebieden, is het risico op ontploffingen "ongelooflijk hoog", aldus Luke David Irving,

leider van UNMAS in de bezette Palestijnse gebieden. Op basis van tientallen jaren ervaring benadrukt hij dat explosief oorlogsafval ook na afloop van gevechten verminkt. UNMAS heeft zo'n 560 explosieven geïdentificeerd in toegankelijke zones, maar waarschuwt dat het werk om het gebied veilig te maken waarschijnlijk decennia zal duren.

Weerstand tegen oorlogszucht

In een interview met de *Berliner Zeitung* bespreken vredesactivisten Reiner Braun en Michael Müller waarom het moeilijk is om in Europa een sterke vredesbeweging op te bouwen. Ondanks recente demonstraties blijft de mobilisatie beperkt, door individualisering, medianarratieën en onzekerheid over een snel veranderende wereld. De oorlog in Oekraïne wordt door hen gezien als onderdeel van een bredere geopolitieke machtsstrijd en een 'proxy-oorlog' tussen NAVO en Rusland. Zij pleiten voor diplomatie, sociale rechtvaardigheid en een pan-Europese

veiligheidsarchitectuur, met betrokkenheid van BRICS-landen. Militarisering leidt volgens hen tot sociale afbraak en vergroot mondiale ongelijkheid. De vredesbeweging moet jongeren aanspreken door de link te leggen met sociale thema's, klimaat en bestaanszekerheid. Kritische media en een brede maatschappelijke verankering zijn nodig om weerstand te bieden aan oorlogszucht. Ondanks de grote uitdagingen blijven Braun en Müller geloven dat een gezamenlijke vredes- en klimaatbeweging verandering kan brengen richting een rechtvaardiger, multipolaire wereld.

Merkel onder vuur

In een interview met het Hongaarse medium *Par-tizán* verklaarde voormalig Duits bondskanselier Angela Merkel

dat Europa de oorlog in Oekraïne mogelijk had kunnen voorkomen door in 2021 direct diplomatiek contact te zoeken met de Russische president Vladimir Poetin. Merkel zei dat een initiatief daartoe, samen met de Franse president Emmanuel Macron, werd geblokkeerd door de Baltische staten - Estland, Letland en Litouwen - en Polen, omdat zij vreesden dat een dergelijke nieuwe EU-Ruslandfase het gezamenlijke beleid zou ondermijnen. Haar uitspraken hebben in deze landen tot scherpe kritiek geleid.

The Teacher Who Promised the Sea

In de rubriek *Talen naar vrede* wordt elke keer een film, gedicht of literaire roman geanalyseerd. De besproken werken sluiten aan bij oorlogs- en vredethematiek.

Margreet
Hogeterp

The Teacher Who Promised the Sea lijkt op het eerste gezicht een teder portret van een bevlogen onderwijzer, maar in essentie is het een film over collectief trauma, over de wonden die de Spaanse Burgeroorlog heeft geslagen en die decennia later nog steeds openliggen.

De film speelt zich af op twee niveaus: in 1935 volgen we Antoni Benaiges, een jonge leraar die aankomt in een afgelegen Spaans dorp om les te geven op een manier die radicaal afwijkt van het conservatieve model. Hij geeft de kinderen een stem, laat ze schrijven over hun dromen, en belooft ze iets dat ze nog nooit gezien hebben: de zee.

Idealen onder druk

Maar die belofte botst met de opkomende dreiging van het fascisme. De film laat subtiel maar indringend zien hoe idealen in botsing komen met politieke repressie. De kinderen maken boekjes over hun toekomst, terwijl in de verte het geluid van *marching boots* dichterbij komt. Benaiges wordt uiteindelijk slachtoffer van het geweld dat uitbarst tijdens de Spaanse Burgeroorlog. De impact hiervan is niet enkel tragisch, maar traumatisch. Voor de gemeenschap, voor de kinderen die achterblijven, en vooral voor de geschiedenis die wordt weggemoffeld.

Verzwegen waarheid

Parallel aan het verleden zien we in het heden Ariadna (Laia Costa), een jonge vrouw die het graf zoekt van haar overgrootvader, een van de duizenden verzwegen doden die zonder proces of afscheid verdwenen tijdens Franco's dictatuur. Wat begint als een persoonlijke speurtocht, wordt al snel een confrontatie met een collectief zwijgen. Ariadna stuit op de naam van Benaiges, op getuigenissen, resten, stiltes.

De film stelt de vraag: wat gebeurt er met een land dat zijn doden nooit opgraaft, dat zijn trauma's onderdrukt? De echo van Benaiges executie, van de kinderen die hem verloren, van families die nooit een graf kregen, klinkt nog door in het heden.

Oorlog die voortleeft

The Teacher Who Promised the Sea is krachtig waar het de oorlog niet als een afgesloten hoofdstuk behandelt, maar als iets dat doorsijpelt in het nu. Het trauma is niet alleen iets van het verleden, het leeft voort in de kleinkinderen, in de onbeantwoorde vragen, in de gaten in het familieverhaal. De film confronteert de kijker met hoe regimes niet alleen mensen vermoorden, maar ook herinneringen wissen. Benaiges staat symbool voor een toekomst die nooit gekomen is. Zijn idealisme – het kind centraal, leren vanuit vrijheid – werd de kop ingedrukt, letterlijk. Wat overblijft, is verlies.

Stille schreeuw

Deze film is geen simpele lofzang op een inspirerende leraar. Het is een stille schreeuw over de tol van stilte, over wat er gebeurt als een natie weigert te rouwen. De scènes met de kinderen zijn warm, maar het besef dat zij alles gaan verliezen, hangt als een schaduw over elke glimlach.

The Teacher Who Promised the Sea is daarmee niet alleen een les over onderwijs, maar een les over herinnering, schuld en waarheid. Een gevoelige, verontrustende en noodzakelijke film.

'The teacher who promised the sea', 2023. Regie: Patricia Font. Met: Enric Auquer als Antoni Benaiges, Laia Costa als Ariadna, Ramon Agirre en Milo Taboada.

6 december
Wake 'Stop de oorlog'

Maandelijkse wake tegen oorlog en geweld, georganiseerd door Enschede voor Vrede. Stilte, muziek en statements voor vrede en ontwapening. **Plaats:** De Loenshof, Enschede. **Tijd:** 12.00-13.00 uur.

Info: enschedevoorvrede.nl, info@enschedevoorvrede.nl.

12 december
Fakkeltocht 'Vrede op aarde'

Lokale vredes- en lichtjesoptocht door het centrum, met muziek en korte overdenkingen. Initiatief van de Raad van Kerken Papendrecht en buurtorganisaties. **Plaats:** Papendrecht (centrum). **Tijd:** 19.00-21.00 uur. **Info:** papendrecht.net.

18 december
Internationale Dag van de Migrant

Op deze VN-dag organiseren migratie- en mensenrechtenorganisaties verspreid over Nederland ontmoetingen, lezingen en vieringen rond thema's als rechtvaardigheid en verbondenheid. **Plaats:** Diverse plaatsen

in Nederland. **Info:** believetogether.nl.

21 december
Fakkels voor Vrede

Een vredeswandeling in de donkerste tijd van het jaar. Met fakkels, stilte en samenzang als teken van hoop. **Plaats:** St. Petruskerk Oisterwijk (vertrek). **Tijd:** 19.00 uur. **Info:** fakkelsvoorvrede.nl.

26 december
Rondje Zachtheid

In circa twintig plaatsen verspreid over het land lopen mensen samen voor compassie en verbondenheid. Dit onder het motto 'Loop bewust vriendelijk een Rondje Zachtheid voor de wereld'.

Tijd: diverse aanvangstijden, elke laatste vrijdag van de maand. **Info:** vrouwenenduurzamevrede.nl.

12 en 26 januari 2026
KlimaatGesprekken

Start van een reeks workshops over klimaatpsychologie en praktisch handelen voor een duurzame leefstijl. **Plaats:** Buurthuis Laak, Rijswijkseweg 252, Den Haag. **Tijd:** 19.30-21.30 uur. **Info:** klimaatgesprekken.nl.

17 januari 2026
Repair Café Hilversum

Repareren in plaats van weggooien. Vrijwillige reparateurs helpen bij kleding, apparaten en fietsen. **Plaats:** Wijk-centrum St. Joseph, Hilversum. **Tijd:** 11.00-13.30 uur. **Info:** repaircafehilversum.nl.

18-25 januari 2026
Gebed voor de Eenheid

Kerken in heel Nederland bidden samen rond het thema 'Eén van Geest'. In vele steden worden vieringen, gespreksavonden en concerten georganiseerd. **Plaats:** Diverse plaatsen. **Info:** weekvangebed.nl.

27 januari 2026
Holocaust Herdenkingsdag

VN-herdenkingsdag van de bevrijding van Auschwitz, met ceremonies en educatieve activiteiten in musea en instellingen door het hele land. **Plaats:** Diverse plaatsen in Nederland. **Info:** auschwitz.nl > Nederlands Auschwitz Comité.

29 januari 2026
Klimaatavond Zoetermeer

Losse workshopavond van KlimaatGesprekken over klimaatpsychologie en handelingsperspectief. **Plaats:** DOK-Bibliotheek, Zoetermeer. **Info:** klimaatgesprekken.nl.

Wij die met eigen ogen

Wij die met eigen ogen
de aarde zien verscheurd,
maar blind en onmeedogend
ontkennen wat gebeurt:
dat oorlog is geboden
en vrede niet mag zijn,
dat mensen mensen doden,
dat wij die mensen zijn.

Wij die nog mogen leven
van hoop en vrees vervuld,
aan machten prijsgegeven
aan meer dan eigen schuld,
wij die, God weet hoe verder,
tot hier toe zijn gespaard:
dat wij toch nooit erkennen
het recht van vuur en zwaard.

Dat wij toch niet vergeten
waartoe wij zijn gemaakt,
dat diep in ons geweten
opnieuw het Licht ontwaakt.
Dat in ons wordt herschapen
de geest die overleeft.
Dat onze lieve aarde
nog kans op redding heeft.

Huub Oosterhuis

Uit: 'Gezangen voor de liturgie'

Gezongen tijdens de vredesactie 'Vrede scheppen'

bij vliegbasis Volkel op 16 oktober 2025.

Melodie: 'Ik wil mij gaan vertroosten'

